

Měřínský, Zdeněk

[Troubsko 1237—1987]

Archaeologia historica. 1990, vol. 15, iss. [1], pp. 540-541

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/139916>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Péčí Muzejní a vlastivědné společnosti v Brně vyšel ve Vlastivědné knihovně moravské její 52. svazek, věnovaný dějinám Brtnice a připojených obcí na jihozápadní Moravě. Jde o dílo kolektivní, přičemž autorem úvodních dvou kapitol (s. 13 až 99), které stojí v popředí našeho zájmu, je Z. Měřinský.

První kapitola je věnována počátkům osídlení Brtnicka a nejstarším dějinám obce (s. 13—49) a řekněme hned v úvodu, že je příkladem, stejně jako kapitola následující, komplexního a vyčerpávajícího zpracování mikroregionu, využívajícího všech dostupných poznatků a pramenů, a to nejen z oblasti historie a archeologie, které jsou doménou autora, ale i všech ostatních příbuzných disciplín.

Po stručné charakteristice přírodních a klimatických poměrů a přehledu nevýrazného pravěkého osídlení se autor věnuje komunikačnímu systému (zejména Haberská cesta od 2. pol. 12. století a její jednotlivé trasy, fungující v různých časových horizontech), rozboru místních jmen (dva stupně vnitřní kolonizace, posléze zásah kolonizace vrcholné), nejstarším písemným pramenům a feudální držbě (především Hrutovci a jejich odnože — Střížovci, dále Ranožirovci, třebíčští benediktini). Celkem detailně analyzuje sakrální architekturu, rovněž důležitou pro studium dějin osídlení jak z hlediska umělecko-historického datování, tak i patrocinií, pokouší se o rekonstrukci nejstarší zdejší církevní organizace a územního vývoje jednotlivých farností. Vyzdvihuje prameny archeologické, důležité pro časové určení počátků osídlovacího procesu, i když konstatuje, že archeologický výzkum je zde v počátcích a víceméně se lze opřít jen o povrchové sběry a náhodné nálezy (nejstarší materiál z doby před pol. 13. století — Panská Lhota, žádné artefakty nelze vročit před rok 1200). Začátek osídlení vidí tedy nejdříve na konci 12. století (?) a jeho rozvoj až v polovině následujícího věku.

V kapitole druhé, nazvané Brtnice a její okolí od poloviny 13. století do válek husitských (s. 51—99), upozorňuje na změny majetkové držby (1234 Brtnice s okolím dána tišnovským cisterciačkám, v roce 1240 opět v zeměpanských rukou), charakterizuje Brtnici jako ves, později jako tržní městečko (14. století), osvětluje proces emfyteuze a z něho plynoucí změny v životě společnosti (mj. funkci rychtáře, jeho pravomoci etc.). Poukazuje na těsné kontakty s královskou Jihlavou (právní ponaučení i právní úkony), zmiňuje válečné události, které se regionu dotkly (zejména r. 1280 a 1304), sleduje další trasy, které Brtnicí procházely (Třebíčská cesta, smírčí kříže), zaměřuje se důkladně na zaniklé vsi (Lhota, Ostejkovice, Doubkov, Zhořec, Střenci atd.) a v souhrnu shledává, že během 1. pol. 14. století dosáhlo osídlení Brtnicka vrcholu a maximální hustoty.

Důležitou pasáž tvoří pojednání o hradu Rokštejnu (ve 2. pol. 13. století založen Hrutovci, po pol. 14. století v majetku markraběcím), který se stává centrem rozsáhlého domínia, jež mezi léty 1396—1399 získávají Valdštejnové (v této době k němu nejspíše připadla i Brtnice). Zánik hradu spadá do období husitských válek, kdy se centrum panství přesunuje na Brtnici. Zejména v tomto úseku je zřejmá snaha autora zařadit zdejší události do celkového kontextu dění především na Moravě a částečně i v okolních zemích.

Obě kapitoly jsou doplněny instruktivními a přehlednými mapkami a stejně tak i bohatým dokumentačním materiálem, zvláště pokud jde o archeologické nálezy a výzkum hradu Rokštejna. O vysoké úrovni svědčí také bohatý poznámkový aparát i celkový přehled literatury. Domnívám se, že jediné takto pojaté zpracování menších územních celků z hlediska vlastivědného je přínosem. První dvě recenzované kapitoly Dějin Brtnice mohou sloužit jako příklad takového komplexního výkladu vývoje osídlení a dějin mikroregionu.

PAVEL KOUŘIL

Troubsko 1237—1987 (Sborník vydaný k 750. výročí první písemné zprávy o obci). Zpracoval autorský kolektiv za redakce Václava Štěpánka a Libora Jana. Troubsko, MNV 1987, 57 s., 50 obr.

Brožura podávající dějiny obce, ležící dnes na samém jihozápadním okraji Brna, upoutá čtenáře jednoduchou, ale vkusnou grafickou úpravou i množstvím obrazových příloh. Podává zasvěcený výklad o dějinách Troubska, rozdělený kromě úvodního oddílu (s. 5—6) do osmi kapitol a závěrečného seznamu pramenů a literatury. Prvá kapitola (s. 7—12) nazvaná „Přírodní poměry a vývoj osídlení ve světle archeologických pramenů“ (R. Procházka) podává přehled nálezů jednotlivých pravěkých a protohistorických kultur až po raný středověk na dnešním troubském katastru. Zastoupena je zde většina jihomoravských pravěkých kultur. Hiát nastává v době římské

a stěhování národů, pak již je zde doloženo plynulé osídlení od nejstarších Slovanů s keramikou tzv. pražského typu přes starohradištní a středohradištní období po mladší dobu hradištní.

Poznatky o osídlení shrnuje velmi instruktivně mapka na s. 12, z níž vyplývá, že se soustřeďovalo podél Troubského potoka. Slovanské sídlištní nálezy se koncentrují do trati „Malé pole“, situované na pravém břehu potoka jižně až jihovýchodně od nynějšího jádra obce. Východně od sídliště na návrší ležícím u levého břehu se nacházelo v místech nynějšího kostela pohřebiště. Shledáváme zde tedy situaci podobnou řadě dalších jihomoravských lokalit, kde se v místech kostela nachází starší nekropole 11.—12. století, avšak její vztah k sakrálnímu objektu dosud nedovedeme spolehlivě objasnit (např. Strachotín, obec; srov. Z. Měřínský, Slovanská pohřebiště z 2. poloviny 10. až 1. poloviny 13. století na Moravě (Stav výzkumu a jeho další perspektivy). In: IV. mezinárodní kongres slovanské archeologie, Sofia 15.—22. septembra 1980. Zbornik referátov ČSSR, Nitra 1980, 96—97). Dnešní kostel v Troubsku je barokní a R. Procházka předpokládá v jeho areálu starší objekt, související i se samotnou středověkou vesnicí, jak to naznačují nálezy keramiky 13. až počátku 14. století. Poloha dnešního jádra obce je tedy s největší pravděpodobností výsledkem strukturálních přeměn osídlení probíhajících během 13. století. Jaká však byla původní struktura mladohradištního osídlení, podoba a poloha staršího sakrálního objektu i vazba sídliště na něj, může zjistit pouze podrobný archeologický průzkum (srov. Z. Smetánka—J. Škabrada, K metodice studia půdorysu české raně středověké vesnice, AH 1, 1976, 55—60).

Další část publikace z pera L. Jana se zabývá dějinami Troubska od první písemné zprávy v roce 1237 do roku 1628. Sledován je výklad místního jména, manské statky olomouckého biskupství ve vsi a z hlediska objasnění sociální struktury předhusitského období jsou důležité zejména postupně ve 2. polovině 14. století získávané statky brněnského patriciátu v obci. Část Troubska byla mimo výše zmiňovaných brněnských měšťanů (později i města Brna) a statků manských i v dalších šlechtických rukou a v majetku herburského kláštera v Brně. Majetková držba 14.—16. století je na základě písemných pramenů podrobně sledována i na dalších stránkách publikace a vyplývají z ní i některé aspekty pro sociální strukturu a vývoj, ekonomiku i poměry národnostní. V 15. století zde máme doloženu řadu německých jmen osadníků, avšak o sto let později, před polovinou 16. století, zde již německá jména chybějí. Do jaké míry odrážejí německá osobní jména starší stav až ke kolonizaci 13. století na Brněnsku, by však bylo třeba prověřit detailním výzkumem širšího regionu Brněnska.

Ves Troubsko zůstává i nadále rozdělena mezi několik majitelů a v průběhu 14.—15. století se po vsi, kromě herburského dflu, psaly tři rozdílné šlechtické rody. Předpokládána je zde i tvrz jako předchůdce pozdějšího zámku (bez udání pramene je v některých publikacích tvrz uváděna již k roku 1481; srov. Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, Jižní Morava, Praha 1981, 233; Hrady a zámky na Moravě, A—Z na cesty, Praha 1987, 205; patrně se však jedná o spekulaci založenou na zápisu v zemských deskách, jímž Jan z Heršpic vkládá roku 1481 svůj majetek v Troubsku brněnskému měšťanovi Jindřichovi Španovi a jeho manželce Regině, kde však o tvrzi žádná zmínka není; ZDB XV (II), 21 č. 178) a L. Jan uvažuje o jejím větším stáří, než jsou zprávy písemných pramenů k rokům 1609 a 1628 (srov. V. Nekuda—J. Unger, Hrady a tvrze na Moravě, Brno 1981, 288), což naznačují i predikáty z Troubska, které však nemusejí vůbec znamenat, že jejich nositelé sídlili na tvrzi. Při předpokládané přestavbě za Jana Munky v poslední třetině 16. století nelze jednoznačně hovořit o zámku, neboť ještě k výše citovaným rokům 1609 a 1628 je připomínána tvrz a vlastní přestavba na barokní zámek je kladena do doby kolem roku 1660 (viz s. 22 recenzované publikace). Je známo, že právě pro 15.—16. století nemají termíny zámek a tvrz jednoznačný obsah a jsou jimi označovány i hrady a jiné fortifikace.

Další části publikace podávají přehled o dějinách obce od 17. století do současnosti a připojeny jsou oddíly o národopisu, školství a osvětové činnosti. Vcelku působí dějiny Troubska velmi sympaticky, obsahují bohaté a přesné faktografické údaje písemných pramenů, vřazené do celkového výkladu dějin obce. Kladem je i bohatá obrazová dokumentace, svědčící o pečlivém a vyváženém výběru. Větší pozornost však měla být brožově věnována ze strany tiskárny, která v ní ponechala některé nepříjemné tiskové chyby.

ZDENĚK MĚŘÍNSKÝ

